

קושיית הבית יוסף שנודרת תשמישה משועבדת לבעלה

במשנה בנדרים (צ:): המובאת גם במסכת יבמות (קיב.). שנינו: בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונטולות כתובה, ואחת מהם האומרת נטולה אני מן היהודים [- נדרה שלא תיבעל ליהודים, ואף בעלה בכלל]. וכיון שראו שיש ואשה נותנת עיניה אחר ומקלקלת על בעלה באופנים אלו, לכן חזרו ואמרו שהאומרת נטולה אני מן היהודים - יפר חלקו ומשמשו ותהא נטולה מן היהודים.

ובטור (סימן רלד) הביא להלכה: ואם אמרה קונם תשמישי על כל העולם, יפר חלקו, ותהא מותרת לו עד שתתגרש ואז אסורה גם לו.

ותמה הבית יוסף על דעת הטור, שמשמע מדברי המשנה שדוקא באוסרת תשמישם עליה הוא שצריך הבעל להפקר חלקו, אבל אם אוסרת תשמישה עליהם אין הבעל צריך להפך חלקו שהרי משועבדת היא לו. והיה לטור לומר קונם תשמיש כל העולם עלי, ולא קונם תשמישי על כל העולם. ומכאן זה שינה השו"ע לשון הטור בפסקיו (סס"ח) והעתיק לשון הרמב"ם: אסרה עליה תשמישי כל אדם שבעולם, יפר חלקו ותהא משמשתו, וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם.

והבית הלוי (ח"א סימן מד) תמה על הטור ושאר אחרונים שלא הזכירו דברי רש"י אשר מדבריו מפורש כדעת הטור. שכך כתב רש"י בביאור דין נטולה מן היהודים בגמרא ביבמות: נטולה אני מן היהודים, נדרה היא שלא תיבעל ליהודים, ומדאסרה נפשה אכולי עלמא שמע מינה תשמיש קשה לה ואנוסה היא, לפיכך נוטלת כתובתה, ע"כ. ומפורש בדברי רש"י שאסרה נפשה אכולי עלמא, והיינו שאוסרת תשמישה על כל העולם ולא שאסרה תשמיש על העולם עליה.

יישוב הב"ח והפרישה עפ"ד המהרש"ל שחל על בעלה באיסור כולל מכל העולם

ואמנם יש ליישב קושיית הבית יוסף על דעת הטור ורש"י כיצד באמת חל נדרה, הלא משועבד היא לו וכיצד תאסור עליו תשמישה. והנה הבית יוסף הקשה עוד על דעת הטור, על מה שהוסיף בסוף דבריו שאחרי שתתגרש תהא אסורה לו, ולכאורה כיון שמפר לה חלקו הרי ההפרה מועילה גם אחרי שתתגרש כל זמן שלא נשאת [כך דעת הטור שם].

וביישוב קושיית הבית יוסף השנית כתב המהרש"ל (על טור סוס"י רלד), שדעת הטור היא שאין דין זה נכון אלא בדברים שבינו לבינה בלבד, אבל כאן שאסרה את כל העולם עליה, רק שהבעל נכלל ביניהם, לכך אפילו אם הפר חלקו אינו מופר אלא חלקו ומיד כשתתגרש הרי הוא כשאר כל האדם.

ועל פי זה כתב הב"ח ליישב גם את קושיית הבית יוסף הראשונה, כיצד חל נדרה הלא משועבדת היא לו, ויבאר הב"ח שכיון שעיקר הנדר הוא על כל העולם אלא שהבעל נכלל ביניהם - לכך חל הנדר בכלל אע"פ שהיא משועבדת לבעלה. וכך יישב גם הפרישה (ס"ק קד) עפ"י דברי המהרש"ל, שהנדר חל מטעם כולל, מיגו שאיסור תשמישה חל על כל העולם חל נמי אידידיה. והביא דבריהם הש"ך (ס"ק פג).

תמיהת רע"א והאבנ"מ איך נתפוס החבל בשני קצוותיו

והנה התוספות בנדרים (צ:): הקשו על עיקר דין המשנה איך חל נדרה על כל היהודים, הא אסורה בתשמיש עמם כיון שהיא אשת איש, ואין איסור חל על איסור. ויישבו התוספות: ויש לומר דהוי איסור כולל, מיגו דאיתחל בתשמיש בעל שהוא היתר, חל נמי על האחרים, ע"כ. הרי מבואר מדברי התוספות שמצד נדרה על כל היהודים לא היה לנדר לחול, כיון שכבר אסורה עליהם מדין אשת אשת, ואין איסור חל על איסור, אלא שמיגו שחל נדרה על בעלה שמותרת לו, חלה נמי על כל העולם.

לאור זאת תמה רבי עקיבא איגר (שו"ת ח"א סימן קסח) על יישוב האחרונים הנ"ל בדעת הטור, שביארו שנדרה חל על בעלה למרות שעיבודה באיסור כולל, מיגו דחל על כל העולם, ואילו בתוספות מבואר להיפך שאין חל האיסור על העולם אלא באיסור כולל מחמת שחל על בעלה, כיון שלו היא מותרת ואילו להם היא אסורה מחמת היותה אשת איש. ואם כן כיצד חל הנדר, הלא צריכים אנו לדון תחילה שתאסר על הבעל ואז אפשר לדון באיסור מוסיף שיחול גם על האחרים, ואילו הב"ח מחדש בדעת הטור שהנדר אינו חל על הבעל כלל רק אחר שחל גם על האחרים.

קושיה זו הקשה גם האבני מילואים (שו"ת סימן יב) שבכך אוחזים אנו את החבל בשני ראשיו, שלגבי בעל אין חל הנדר אלא ע"י כולל של כולי עלמא, ועל כולי עלמא אין חל הנדר אלא מחמת כולל דבעל. והרי זה דומה למי שנשבע לא לאכול מצה בליל פסח ונבלות, שעל מצה לחוד לא חלה השבועה שהרי נשבע לבטל את המצוה, וגם השבועה על נבלות אינה חלה לחוד כיון שהוא מושבע ועומד מהר סיני, וכיצד יחולו זה מכאן זה מכאן זה מכאן זה.

האם להאכיל חולה בחתיכת איסור אחד ולא בחתיכה שיש בה איסור חל על איסור

כדי ליישב קושיה זו ולבאר דעת הטור, מקדים הבית הלוי ודן בדין חולה ביום הכיפורים שלהלכה קיימא לן שמאכילים אותו הקל הקל תחילה, ויש לעיין בשיש לפניו שתי חתיכות, בחתיכה אחת יש איסור אחד ובחתיכה השניה יש שני איסורים אך באופן שאין איסור חל על איסור, ויש לדון האם יש להקדים את אכילת החתיכה שיש בה רק איסור אחד, או שכיון שאין איסור חל על איסור הרי שגם בחתיכה השניה כרגע יש רק איסור אחד.

נטולה

אני מן

היהודים

יום שני כח סיון

יבמות דף קיב

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

"הבית הלוי

מסתפק

בדין חולה

ביום

הכיפורים

שמאכילים

אותו הקל

הקל, האם

יש להקדים

אכילת

חתיכה שיש

בה איסור

אחד, על

פני חתיכה

שיש בה

שני איסורים

אלא

שאחע"א"

ומוסיף הבית הלוי ומברר שורש הספק, בגדר דין אין איסור חל על איסור, האם גדרו שרק לענין החיוב אין איסור חל על איסור, אך לענין איסורא חל גם האיסור השני. או שגדרו שאכן אין איסור חל על איסור כלל, והיינו גם לגבי תפיסת עיקר האיסור, שאין החתיכה אסורה אלא באיסור אחד. והבית הלוי מאריך בבירור הדבר "לפי שעיקר דין זה לא מצאתי להאחרונים שיבארו אותו".

והבאנו דברי התוספות בנדריים המקשים על דין המשנה, מפני מה חל נדרה של האומרת נטולה אני מן היהודים, והא אסורה בלאו הכי לכל העולם מדין אשת איש ואין איסור חל על איסור. והבאנו יישובם שחל נדרה בכלל, דמיגו דחל על בעלה שהיא מותרת לו חל נמי על כל העולם. והתוספות שם מוסיפים ומקשים על יישובם, שכן בגמרא בנדריים (פב.) יש מי שמעמיד כל הפרק כרבי יוסי, ודעת רבי יוסי ביבמות (לב.) שאין אומרים איסור כולל, לענין חמותו שנעשית אשת איש. ואם כן עדיין יקשה למי שמעמיד המשנה בנדריים כדעת רבי יוסי, מפני מה חל נדרה על כל העולם הא אין איסור חל על איסור, ורבי יוסי אינו סובר דין איסור כולל, ואי אפשר ליישב דמיגו דחל על בעלה חל נמי על כל העולם. והניחו בשאלה.

הוכחת הבית הלוי שאיסור חל על איסור לענין גוף האיסור וביאור דעת הטור עפ"ז

וכתב הבית הלוי להוכיח מכח קושיית התוספות שאף שאין איסור חל על איסור, היינו דוקא לענין החיוב אך לענין האיסור - איסור חל על איסור. ולכן אין סתירה בין דברי רבי יוסי ביבמות אשר מהם עולה שאין איסור חל על איסור אף לא באיסור כולל, ובין דין המשנה בנדריים שנדרה של האומרת נטולה אני מן היהודים חל אף שאסורה בלאו הכי מדין אשת איש. כי אף שאין איסור חל על איסור, ולכך אפילו אם תבוא על אחד מן היהודים לא תתחייב אלא מדין אשת איש, אך מכל מקום חל הנדר כיון שחל עליה האיסור הבא מכח הנדר.

ועל פי זה יישב הבית הלוי גם את דעת הטור, שהרי כל עיקר הקושיה היה כיצד נתפוס החבל משני צדדיו, והלא אין הנדר חל על הבעל אלא מכח חלותו על שאר העולם, ומאידיך אין הנדר חל על כל העולם אלא מכח חלותו על הבעל. אך לפי מה שנתבאר שאיסור חל על איסור לענין גוף האיסור, אם כן חל הנדר על כל העולם בעיקר האיסור, וכיון שחל על כל העולם חל גם על הבעל בכלל וכביאור הב"ח והפרישה, וכלפי הבעל חל גם החיוב, שאין כאן איסור חל על איסור, שהרי מותרת היא לו.

יישוב רע"א לקושיית הבית יוסף שאינה משועבדת לבעלה מחמת קושי התשמיש

ואמנם מעיר הבית הלוי כי אף שבכך יש לבאר את יישוב הב"ח והפרישה בדעת הטור, אך אין להוכיח כן מדברי הטור, שכן אפשר ליישב את דעתו מקושיית הבית יוסף - מדוע חל נדרה והלא משועבדת היא לבעלה - גם באופן אחר.

דהנה רש"י ביבמות (הו"ד לעיל) מבאר את הטעם שבמשנה ראשונה, לפני החזרה, אשה שטענה נטולה אני מן היהודים היתה יוצאת ונטולת כתובה, ש"מדאסרה נפשה אכולי עלמא, שמע מינה תשמיש קשה לה, ואנוסה היא". ולפי זה יש לומר שגם אחרי החזרה, שחששו שמא עושה כן כי נותנת עיניה באחר, עדיין אין זה אלא חשש, אך עדיין אפשר גם לתלות שדבר אמת בפיה וממילא אנוסה היא מחמת קושי התשמיש. ולכן עיקר הנדר חל אף שהיא משועבדת לו, כיון שאנוסה היא. ואמנם כדברים הללו מבואר גם בדברי רבי עקיבא איגר בגליון המשניות (נדריים פי"א אות ע) שהציע שם שאף למשנה אחרונה שחושדים אותה שנותנת עיניה באחר, מ"מ לא דנו אותה כן בתורת ודאי, ולכן צריכה הפרה.

ראיית התוספות יום טוב שסברת רש"י אינה נשאת לפי משנה אחרונה

והגמרא בנדריים (פא.) דנה בתשמיש המטה אם גדרו עיניו נפש או בינו לבינה, ופושטת מדין האומרת נטולה אני מן היהודים, שמפר לה חלקו ותהא נטולה מן היהודים, ואילו היה זה עיניו נפש הרי שהיה מפר לה גם לאחרים. והקשה התוספות יום טוב (פי"א מי"ב) הלא לדעת רש"י נדרה משום שהתשמיש קשה לה, וכיצד מעלה הגמרא אפשרות שגדר נדה יהיה 'עיניו נפש'. ויישב התו"ט שלא אמר רש"י דברו אלא במשנה ראשונה, אך למשנה אחרונה שתולים אנו שאמרה כן לאסור עצמה על בעלה, ממילא יש לדון שאולי נדרה הוא עיניו נפש.

ומכח זה הוכיח רע"א שלמשנה אחרונה אין דנים כלל שאמרה כן משום שהתשמיש קשה לה, אף לא כספק, שהרי אם אכן יש לנו לחשוש שמא אמרה כן מחמת אונס קושי התשמיש, אם כן כיצד מוכיחה הגמרא שכל תשמיש אינו עיניו נפש ממה שהאומרת נטולה אני מן היהודים והפר לה אינה מותרת לאחרים, הלא דוקא שם אינה מותרת כי כיון שיש לנו צד שנדרה מחמת אונס קושי התשמיש לכן אין לנו לדונו כנדר עיניו נפש. משא"כ בנודרת סתם מתשמיש ואין לנו טעם לתלות שהתשמיש קשה עליה, שמא אכן הוי נדר 'עיניו נפש'.

אלא שהבית הלוי מעיר על עיקר דברי התוספות יו"ט, שהרי נפסק בשו"ע (סימן רלד סס"א) שאפילו נדרה ממין שהוא רע לה, הוי עיניו נפש. וביאר הט"ז שאף שהוא מזיק לבריאותה כיון שנהנית ממנו הוי עיניו נפש. ואם כן יש לומר שאכן רש"י קאי גם לפי משנה אחרונה, ואעפ"כ דנה הגמרא שמא נדרה הוא נדרי 'עיניו נפש', כי אף שהתשמיש קשה לה, אך מי יאמר לנו שאין לה איזו הרגשת הנאה מהתשמיש, וכיון שיש לה גם הרגשת הנאה, די בכך כדי שיהיה זה נדר 'עיניו נפש' וכסברת הט"ז.

ואחר שנמצא שגם למשנה אחרונה אפשר לפרש שנדרה הוא מחמת קושי התשמיש, שוב חזר למקומו יישוב רבי עקיבא איגר על קושיית הבית יוסף על הטור, שכן אינה משועבדת עוד לבעלה לתשמיש אף שאין אנו אומרים לה לצאת וליטול כתובה כיון שחוששים אנו שמא נתנה עיניה באחר.

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל המערכת

תודה רבה!